

*Л. І. Лук'яненко,
кандидат економічних наук, доцент, професор,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. В.Гетьмана»
В. О. Кабай,
аспірант, ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. В.Гетьмана»*

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ САНАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

*L. Lukianenko,
Candidate of Economics, Associate Professor, professor,
SHEE «Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman»
V. Kabai,
post-graduate student,
SHEE «Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman»*

ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MECHANISM OF DOMESTIC ENTERPRISES SANATION

У статті розглядається організаційно-економічний механізм фінансової санації підприємства, який складається з двох блоків: підготовка до оздоровлення підприємства та складання плану санації; процес реалізації оздоровчих заходів. Запропонований механізм фінансової санації базується на принципах: інформативності, врахування життєвого циклу підприємства та адаптації до зовнішнього середовища.

The organizational and economic mechanism of enterprise financial sanitation is considered in the article. The mechanism consists of two blocks: preparation for sanitation of the enterprise and sanitation planning; process of realization of sanitation actions. The suggested mechanism of financial sanitation is based on the principles: informativeness, dependence on enterprise life cycle and adaptation to environment.

Ключові слова: санація, банкрутство, організаційно-економічний механізм, організаційно-управлінський аналіз, антикризові управлінські рішення.

Keywords: sanitation, bankruptcy, organizational and economic mechanism, organizational and management analysis, anti-crisis management decisions.

Вступ. Процес переходу до ринкових відносин потребує нової фінансової і управлінської філософії: нових принципів, підходів і механізмів управління фінансами підприємств, корпорацій побудови гнучкої економічної системи. Водночас із ринковою економікою в управлінні фінансами підприємства з'являється нове поняття – фінансова нестійкість, що останнім часом в Україні і світі загалом стає досить поширеним явищем. Спостерігається стійка тенденція до збільшення кількості фінансово-неспроможних організацій. Розгортання фінансової кризи на підприємстві може призвести до його банкрутства. Найкращим засобом запобігання банкрутству є фінансова санація. Із збільшенням процесів глобалізації в світовій економічній системі та переходом України до ринкових умов господарювання змінюються умови і принципи функціонування підприємств. Це потребує внутрішніх змін від кожного з керівників, проте на сьогоднішній момент ми можемо спостерігати тільки окремі випадки ефективної переорієнтації виробництва та впровадження прогресивних методів управління.

Постановка проблеми. Розвиток зовнішньоекономічних відносин та швидкоплинні процеси глобалізації світової економіки протягом останніх десяти років набрали значних обертів, і вже майже не існує перешкод для розвитку діяльності корпорацій за межами їх реєстрації у світовому фінансовому просторі. У

сучасних умовах господарювання в Україні зберігається тенденція до збільшення кількості фінансово неспроможних суб'єктів господарювання, кількості позовів до суду з приводу порушення справи про банкрутство та надзвичайно малої частки підприємств, що пройшли процедуру санації. Тому, формування новітнього підходу до управління підприємством, який би ґрунтувався на його здатності до виживання, набуває особливої актуальності в умовах негативного впливу світової економічної кризи на діяльність вітчизняних суб'єктів господарювання. Діяльність ТНК у ринковому середовищі суттєво залежить від економічних умов, в яких вони функціонують. Невід'ємним елементом економічної стратегії ТНК є стратегія запобігання нестабільності (банкрутства) корпорацій [5, с.168-170].

Важливим завданням для ТНК є підтримка платоспроможності, стабілізація їх фінансово-економічного стану, особливого значення набуває виявлення негативних тенденцій розвитку ТНК з метою проведення своєчасної санації та запобігання банкрутства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню вивчення особливостей державного регулювання процесів банкрутства та санації присвячено багато наукових доробків. Наприклад, у наукових працях вітчизняних і зарубіжних дослідників, серед яких варто зазначити, насамперед, роботи О.М. Полінкевича, В.П. Лешук, Н.В. Сапи, К. Ларіонова, В.В. Ветрянського, О.М. Галенко, О.М Бірюкова, С.В. Гвардина, Дж. Кайзера, І.В. Гущина, приділяється багато уваги питанням санації та її впливу на економіку країни в цілому і ТНК. При цьому слід відмітити, що публікації як теоретичного, так і прикладного характеру містять ряд методичних аспектів формування механізму санації транснаціональних корпорацій.

Проблематика визнання ТНК неплатоспроможною, початок проведення процедури банкрутства або ліквідації саме в глобальному масштабі залишаються мало дослідженими, у тому числі й у сфері нормативного забезпечення. Також, варто наголосити, що дискусійними і не визначеними залишаються питання вибору методів фінансового оздоровлення ТНК та їх ефективності.

Метою даної статті є формування концептуальних засад організаційно-економічного механізму фінансової санації, визначення аспектів механізму управління санацією транснаціональних корпорацій, моделей фінансово-економічного оздоровлення організацій в Україні.

Виклад основного матеріалу. Процес санації підприємства це не тільки створення ефективного плану оздоровлення, а й складний процес впровадження запропонованих заходів та постійне їх коригування в залежності від змін зовнішніх умов господарювання. Дослідження внутрішньої структури санації та її взаємозв'язків з іншими економічними категоріями сприяло розробленню статичної та динамічної моделі організаційно-економічного механізму санації за допомогою використання конструктивного та описового наукових підходів і наповненню змістом кожного із його складових, виходячи із загальнотеоретичних положень та аналізу перебігу санаційних процесів в Україні [8, с. 412].

Теоретичний зміст поняття «санація», розкривається через характеристику цілого комплексу фінансово-економічних, виробничо-технічних, організаційних, правових та соціальних заходів, які спрямовані насамперед на виведення неплатоспроможного підприємства із фінансово-економічної кризи, на відновлення його платоспроможності, досягнення прибутковості та конкурентоспроможності в довгостроковому періоді при збалансованому задоволенні інтересів усіх суб'єктів санаційного процесу [1, с.368].

Виходячи із результатів узагальнення теоретичних підходів до трактування змісту поняття механізм санації, в наш час існує багато положень, але доцільним буде використати положення про те, що організаційно-економічний механізм санації доцільно розглядати передусім на основі використання описового та конструктивного підходів у процесі наукового пізнання.

Методологічне значення описового підходу при аналізі суті механізму санації як складного суспільно-економічного процесу дозволило трактувати його як специфічний засіб взаємодії суб'єктів і об'єкта санації, що за умови інтегрування структурних елементів сприяє гармонізації інтересів суб'єкта та об'єкта санації і досягненню при цьому загальної мети санації [3, с. 424].

Застосування положень конструктивного підходу дало змогу розглянути організаційно-економічний механізм санації у динамічному та статичному вимірах. Зокрема, статична модель організаційно-економічного механізму санації є своєрідним набором взаємопов'язаних та взаємодоповнюючих інструментів санації, які проявляються через відповідні організаційно-управлінську, фінансово-економічну, правову форми санації за умови необхідного правового, інформаційно-аналітичного та інституційного забезпечення.

Такий підхід дав змогу визначити як основні такі форми санації: фінансово-економічна санація, операційно-управлінська реструктуризація та правова реорганізація [6, с. 38-40]. Подальший вибір конкретних форм та інструментів санації у процесі її здійснення залежить від ситуації, що склалася на підприємстві. Аналіз інституційно-правового забезпечення механізму санації дозволив дійти висновку про те, що у цьому механізмі априорі закладені певні неузгодженості та прогалини, що й створює передумови для економічних зловживань (наприклад, ухиляння від сплати податків, проведення рейдерських атак, уникнення відповідальності за невиконаними зобов'язаннями).

Динамічний же вимір організаційно-економічного механізму, як акцентовано в даній статті, ґрунтується на класичному розвитку санаційних процесів у часі та включає санаційний аудит, що дозволяє комплексно ухвалювати рішення про доцільність проведення санації, визначення стратегічних цілей та оцінку наявних альтернатив санації, розробку стратегічного та оперативного плану санації, реалізацію санаційних заходів та контроль за їх проведенням, управління відхиленнями, аналіз результатів санації, що на основі

визначення ефективності санації дає можливість прийняття рішення стосовно завершення санації чи необхідності відкриття ліквідаційної процедури.

У цьому контексті можна чітко відзначити, що класичну процесійну модель проведення санації варто доповнити блоками, у яких знаходить своє відображення механізм виявлення інтересів суб'єктів санації та способи їх гармонізації у світлі положень концепції зацікавлених сторін (стейкхолдерів), принципал-агентських відносин і теорії асиметричної інформації як сучасного напрямку розвитку неінституційної теорії [2, с.139-148]. Саме використання означених вище положень дало змогу розробити адаптовану до Українських реалій так звану «карту перетину інтересів» учасників судової санації, у якій чітко визначено точки зародження можливого конфлікту та точки успішного узгодження інтересів. При цьому наголошено на необхідності найповнішого використання ефекту від збалансування інтересів зацікавлених суб'єктів санаційного процесу з метою забезпечення превентивності потенційних конфліктів в умовах виникнення кризової ситуації [6, с. 40-47].

Організаційно-управлінський аналіз санаційних процесів в Україні розкриває суть та особливості комплексного підходу до аналізу стану та розвитку санаційних процесів в нашій державі, в розрізі національного, регіонального та локального рівнів господарювання. Дослідження якісної характеристики державної політики у сфері фінансового оздоровлення підприємств в Україні проводиться на основі аналізу ефективності діяльності відповідних державних, регіональних та громадських інституцій, нормативно-правового забезпечення процедур банкрутства, можливостей адаптації зарубіжного досвіду регулювання санації суб'єктів господарської діяльності до умов вітчизняної практики, що сприяє у подальшому викладі ґрунтовнішому з'ясуванню суті проблем, які виникають і вирішуються у процесі підготовки та ухвалення ефективних антикризових управлінських рішень.

Важливим напрямом державного регулювання у сфері фінансово-економічного оздоровлення підприємств в Україні є, насамперед, забезпечення конкурентоспроможності як національної економіки в цілому, так і її окремих суб'єктів господарювання, що можливе лише при розробленні та реалізації ефективної системної промислової і конкурентної політики, а також організаційно-економічного врегулюванні процесів відновлення платоспроможності підприємств чи визнання їх банкрутами [9, с. 33-36].

Вдосконалення організаційно-економічного механізму відновлення платоспроможності, у великій мірі залежить від впровадження регіональних програм досудової санації потенційно життєздатних підприємств [7, с. 115]. Створення державою умов для відновлення платоспроможності підприємств можливо здійснювати на основі надання підприємствам: державного замовлення на виготовлення продукції; бюджетної підтримки у вигляді безпроцентних кредитів, списання або відстрочення податкових боргів; звільнення від сплати податків на визначений термін; зниження орендної плати за користування державним та комунальним майном, інших умов щодо підтримки власного товаровиробника [4, с. 350-353].

Здійснена оцінка адміністративно-правових та організаційно-економічних слабих механізму державного регулювання санаційними процесами вказує на відсутність системності як при його формуванні, так і у процесі його практичного втілення. Тому, організаційно-економічний механізм санації, доцільно проводити на основі використання таких принципів:

- узгодження норм законодавчого регулювання процесів відновлення платоспроможності підприємства як з чинним приватизаційним законодавством, так і регуляторними положеннями антимонопольно-конкурентної, бюджетної, податкової, соціальної, регіональної політики та антикорупційної політики;
- забезпечення збалансування інтересів всіх суб'єктів організаційно-економічного механізму санації;
- адаптація міжнародного досвіду регулювання санації у національній економічній системі та гармонізація законодавства;
- здійснення селективної підтримки і стимулювання відновлення платоспроможності тих підприємств та виробництв, що є стратегічно важливими для економіки та безпеки країни на основі проведення регулярного моніторингу їх фінансово-господарського стану;
- забезпечення прозорості процедур банкрутства та санації підприємств.

Проведений аналіз аргументує актуальність та необхідність розроблення методики комплексної оцінки санаційного потенціалу підприємств та організацій в Україні на основі міжнародного досвіду та є підґрунтям для побудови моделі оптимального вибору стратегії санації.

Висновки. Узагальнення та творче переосмислення існуючих наукових підходів до класифікації маркетингових стратегій дозволило визначити комплексну стратегію успішної санації як комбінацію трьох основних складових - стратегічної бази, стратегічного стилю та стратегічної позиції. Подальше дослідження, що ґрунтувалося на аналізі базових детермінант функціонування підприємства у кризовій ситуації, якими визначено санаційний потенціал підприємства та специфіку структури його галузі, міжнародний досвід встановив доцільність застосування конкретного типу комбінованої стратегії для визначених вихідних умов.

У сучасних умовах становлення ринкової економіки в Україні для досягнення макроекономічної ефективності санацію необхідно розглядати як комплекс фінансово-економічних, виробничо-технічних, організаційних, правових та соціальних заходів, спрямованих на виведення неплатоспроможного підприємства із кризи, відновлення його платоспроможності, прибутковості та конкурентоспроможності в тривалому періоді та узгодження при цьому інтересів усіх її учасників.

Критичний аналіз наукових підходів до вивчення економічних явищ дав змогу комплексно дослідити організаційно-економічний механізм санації і сформувати його статичну структуру, визначити його динамічність та місце в загальній системі суспільно-економічних відносин. Виступаючи сполучним елементом між множиною суб'єктів і санованим підприємством, організаційно-економічний механізм санації є синтезуючою єдністю різноманітних форм санації з відповідним інструментарієм, забезпечується інституційними, правовими та інформаційними ресурсами, функціонує за визначеним алгоритмом, що детермінується чинним законодавчим регулюванням та існуючими ситуаційними чинниками.

Отже, дослідження державної економічної політики України вказує на відсутність системності у механізмі державного регулювання відновлення платоспроможності підприємств недержавного сектору. При реформуванні організаційно-економічного механізму санації основними принципами визначено: узгодження норм законодавчого регулювання процесів відновлення платоспроможності підприємства; забезпечення балансу загальнодержавних інтересів з регіональними та локальними інтересами суб'єктів санації; забезпечення селективної підтримки і стимулювання підприємств, що мають стратегічне значення для економіки та безпеки країни, а також моніторингу їх фінансово-господарського стану, а саме, забезпечення прозорості процедур банкрутства.

Список використаних джерел.

1. Грязнова А.Г. Антикризисный менеджмент / Под редакцией проф. Грязновой А. Г. – М.: Ассоциация авторов и издателей «ТАНДЕМ». Издательство ЭКМОС, 2011. – 368 с.
2. Гукалюк А.Ф., Кохан М.О. Проблеми економічної політики України у сфері фінансового оздоровлення підприємств // Економіка: проблеми теорії та практики. – Дніпропетровськ, 2012. – № 216/1. - С. 139-148 .
3. Гриньова В.М., Коюда В.О. Фінанси підприємств: Навч. посіб. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання-Прес, 2014. – 424 с.
4. Кохан М. Зарубіжний досвід регулювання санаційних процедур та можливості його впровадження в Україні // Вісник ЛНУ імені Франка. Серія економічна. Вип. 34. - Львів, 2014. – С. 349-357.
5. Карватська Н.С. Зарубіжний досвід регулювання процесів банкрутства // Вісник Технологічного університету Поділля. - 2013.- №4.- С. 168-170.
6. Ларіонова К. Формування санаційного потенціалу як інструменту управління санацією підприємств легкої промисловості [Електронний ресурс] / К. Ларіонова, Т. Донченко // Соціально-економічні проблеми і держава. – 2012. – Вип. 2 (7). – С. 38-47. – Режим доступу до журн. : <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2012/12klplp.pdf>.
7. Сапа Н.В. Компаративний аналіз світового і вітчизняного досвіду антикризового державного управління / Н.В. Сапа // Держава та регіони. Серія: Державне управління. – 2011. – №1. – С. 115-119.
8. Терещенко О.О. Фінансова санація та банкрутство підприємств: Навч. посібник. - К.:КНЕУ, 2014.-412с.
9. Швидаренко Г.О., Дмитренко А.І. Санація балансу в системі антикризового управління підприємством. // Актуальні проблеми економіки.- 2013.-№4.- С.33-36.

References:

1. Grjaznova, A. G. (2010) *Antikrizisnyj menedzhment* [Crisis management], Izdatel'stvo JeKMOS, Moskva, Rosija.
2. Hukaliuk, A.F. and Kokhan, M.O. (2012), "Problems of ekonomichnoї politiki Ukraine have sferi finansovogo rehabilitation of companies", *Ekonomika: problemy teorii ta praktyky*, vol. 216, no. 1, pp.139-148.
3. Hryn'ova, V.M. and Koiuda, V.O. (2014), *Finansy pidpriemstv* [Finansi of companies], 2nd ed, Znannia-Pres, Kyiv, Ukraina.
4. Kokhan, M. (2014), "Foreign experience of regulation sanation procedures and the possibility of its implementation in Ukraine", *Visnyk LNU imeni Franka. Serii ekonomichna*, no. 34, pp.349-357.
5. Karvatska, N.S. (2013), "Foreign experience of regulation of bankruptcy", *Visnyk Tekhnolohichnoho universytetu Podillia*, no.4, pp.168-170.
6. Larionova, K. and Donchenko, T. (2012), "Formation of sanitation potential as an instrument of light industry enterprises reorganization management", *Sotsial'no-ekonomichni problemy i derzhava*, [Online], vol. 2, no. 7, available at: <http://elartu.tntu.edu.ua/handle/123456789/1830> (Accessed 18 Nov 2015).
7. Sapa, N.V. (2011), "Comparative analysis of the global crisis and domestic experience in public administration", *Derzhava ta rehiony. Serii: Derzhavne upravlinnia*, vol. 1, pp.115-119.
8. Tereschenko, O.O. (2014), *Finansova sanatsiia ta bankrutstvo pidpriemstv* [Financial reorganization and bankruptcy], KNEU, Kyiv, Ukraina.
9. Shvydarenko, H.O. and Dmytrenko, A.I. (2013), "Remediation balance in the system of crisis management", *Aktual'ni problemy ekonomiky*, vol. 4, pp.33-36.

Стаття надійшла до редакції 18.11.2015 р.